

Značajnost učiteljstva.

Učiteljstvo je protestiralo proti okupaciji: ono je vztrajalo in ni klonilo z duhom. Koliko bridkih resnic je zalučalo v obraz pritepecem. Zaman ves njihov trud! Brez zaslonbe pri „boljših krogih“ mora opešati in kloniti z duhom. Na nobeno slavnost, na nikako prireditve jih ni bilo. Vaška inteligenca pa z malo častnimi izjemami se je vdala! K vsaki italijanski prireditvi gredo, boje se za svojo kožo — potem pa pojo „Buči, buči, morje Adrijansko“ ostentativno, da slišijo mimojdoči. Razpravljali bi dalje o tem, toda molčim, da ne navajam podrobnega dela učitelja-trpina v družbi z značajnim duhovništvom dežele. To ni za javnost, ker so siromaki izpostavljeni drugemu nadziranju. Toliko pa rečem, da bi Italijani malo dosegli, če bi inteligenca vedela, kaj je nje dolžnost!

Tako pa čaka tu ogromno delo na izvršitev. Kdo ga naj vrši in kako, ko ne morejo niti skupaj priti zaradi neprestane kontrole.

Resen položaj.

Našemu rodu preti ob Adriji pogin! To je bridka resnica, ki je ne olepša nobena fraza; to je fakt, pred katerim si nikar ne zatiskajmo ušes in oči!

Teptanemu delu naroda grozi dvojen pogin — že opisani moralni propad in pa asimilacija pod vplivom Italijanstva.

Drobec, ki ostane pod Italijo, je tako majhen v primeri z 38 milijonskim narodom, da ne prihaja s svojo kulturo niti v poštev. Kako naj narod kljubuje potujčenju?

Izredna nadarjenost za priučenje tujih jezikov mu je bolj v kvar kot v korist. O tem govore tisoči poitalijančenih Slovanov iz prejšnjih desetletij v Trstu in v Gorici.

Stoletno suženjstvo nam je vcepilo v srca tako spoštovanje vsega tujega, da domače omalovažujemo in vse tuje hvallimo! Koliko krepkih moči nam je odvzelo v preteklih desetletjih asimilacija v Trstu in v Gorici! Vse, kar je prihajalo iz zaledja v mesto, se je poizgubilo v najkrajšem času v morju Italijanstva. Šele, ko smo si ustanovili v teh mestih krasno razvito šolstvo, ko je slovenska mladina začela hoditi v naše zavode, je bil proces asimilacije takorekoč ustavljen. Seveda je pri tem imel gospodarski položaj velike vloge. Gospodarsko krepkega rodu ne more nihče zaslužiti. Kaj bo sedaj?

Časopisi in revije.

Deset mesecev je preteklo, odkar nima ljudstvo na obali Adrije zvez z zaledjem. Iz Ljubljane ni listov, domači listi v Gorici so zatrti. V Trstu izhajata le „Edinost“ in „Njiva“, poljudno znanstveni list. Toda to je odločno premalo, ker nista lista, dovolj razširjena in so bile pošlne zveze do nedavno pod vsako kritiko.

Okupacijska oblast nam ponuja svojega potujčevalca „Goriškega Slovence“, zmašilo, ne vredno imena — časopis.

Društveno življenje.

Zastalo je vsako društveno delovanje. Nekatera društva so razpuščena, druga se ne smejo ganiti. V pevskih društvih se ne glasi več slovenska pesem. Tihota, mrtvilo leži nad nesrečno pokrajino. Šole so sicer še slovenske z navedenimi izjemami, toda padajo naglo na stopnjo, na kateri so stale šole v letu 1848. Učiteljski naraščaj iz zavodov, po Italijanih ustanovljenih, bo pa vse drugo, samo ne naroden.

Uničenje šolstva.

Cvetoče šolstvo Trsta in Gorice je uničeno popolnoma. Kam naj pošlje sedaj naš delavec, naš trpin svoje otroke?

Polagoma, a vztrajno bodo vstajale nove šole po naši zemlji. Delitev daril ob raznih prilikah, božičnice z bogatimi darovi „Lege Nazionale“ pokojne Avstrije, to bo sedaj vnovič nastopilo, in sicer v jako pomnoženi obliki. To je pa najboljšo sredstvo za demoralizacijo ljudstva!

Zgodovinski zgledi.

Seveda mi bo marsikdo ugovarjal, da zavednega, značajnega naroda ni mogoče uničiti. Pri tem mi vlahajo misli na Alzacijo-Loreno, na to sporno ozemlje stoletij med Francijo in Nemčijo. Toda ta primera šepa hudo. Lorena je francoska, Alzacani pa so že Nemci, kar povzroča krvave spopade med obema plemenoma. Prišlo je res zaradi teh dežel do spopada med dednima sovrainikoma, toda Alzacani bi ne silili preveč v Francijo, ko bi ne imeli dovolj pruskega junkerstva. Kaj pa naš Korotan? Posledice germanizacije so se pokazale v najjalostnejši luči ob priliki bojev na fronti. Beneške Slovence so nam uničili. Govore sicer še slovenski jezik,

*) Sedaj smo že v drugem letu. Ureda.

toda narodnega čuta ni pri njih nikakega. Kaj pa Istra v polpretekli dobi? Kako so siromaki poudarjali svoje Istrstvo, a niso marali niti besedice slišati o Slovenstvu in o Hrvatih. „Mi smo naši,“ to je bil njihov odgovor, in v tej veri so volili Istrijane za poslance v deželni in državni zbor. Toda ti Istrijani so bili najzagrizenejši Italijani — večinoma renegati! Koliko dobrega je tu ustvarila narodna šola! Dvignila je ljudstvo, oživila v njem narodno zavest — a sedaj?! Brez šol v narodnem duhu je narod izgubljen v doglednem času!

Vaška inteligenca.

Najhujše pa je to, da je preprosto ljudstvo popolnoma osamljeno. Inteligenca se drži rezervirano ob strani in mnogi med njo koketirajo direktno z Italijani. Boje se demokratizma! Boje se podrobnega dela za preprosti narod — zato se drži rezervirano in paktira z Italijani, zaščitniki starih, od Avstrije podedovanih naredb. Silno se je kompromitirala naša vaška elita v novembru ob razpadu monarhije in pri umiku armade.

V času prevrata.

Vodili so narodne svete in narodno stražo in jo z nespretno roko popolnoma zavozili ali pa prav nesramno izrabili. Odkrito rečem, da je tedaj na Krasu učiteljstvo rešilo položaj in naredilo konec prvotnemu slepomisenju. Ker pa je učiteljstvo, spoznavši težki položaj, iskalo v smislu svoječasnih razgovorov stikov z duhovščino in jih tudi našlo, je bila inteligenca jako potrta.

„Inteligenca“ je odrekla!

Najbrž je spoznala, da je zaigrala ves svoj vpliv, ker je doba puhlih fraz minila — a za delo pa navadno gospoda ni. S frazami se pa nihče ne zadovoljuje več. Poudarjam pa vnovič, da je tudi med njimi značajnih mož, katerim vsa čast! Mnogi, ki so v političkih bojih na Goriškem pred leti visoko dvigali prapor napredka in omike, živeli takorekoč od „farske gonje“, so danes pri Italijanih v milosti kot dobri prijatelji in širitelji sporazuma med tujcem-vsiljivcem in domačo rajo!

Prvoboritelji naroda so odrekli!

Preden preidem k nadaljnjemu, omenjam tu naravnost sramotni beg vodilnih krogov politike na Goriškem. Komaj so Italijani prišli v naše kraje, gospoda jo je že z malimi izjemami popihala! Kje so prvoboritelji političkih strank? Razen nekaj požrtvovalnih mož, ki so bili internirani, se ostali niso zmenili za nesrečno deželo prav nič!

Kje so ostali gospodje Fon, Franko itd.?

Naša apatija in neaktivnost.

Vse do sedaj navedeno je pripomoglo, da smo danes v zasedenem ozemlju pred katastrofo v narodnem in gospodarskem oziru. V deželo prihajajo trgovci, Italijani; v deželo sili italijanski kapital; a mi: 10 mesecev smo zrl fatalistično v ta proces umiranja. Zrl smo v Wilsona in zamudili premnogo. „Wilson bo vse prav naredil,“ to je bilo običajno govoričenje. Pozabljali pa smo pri tem, da je mirovna konferenca v Parizu zastopnica dosedanje kapitalistične družbe, ki zre v prvi vrsti le na koristi mednarodnega kapitalizma — ni pa zastopnica ljudstev.

Zato pa ostajajo vzvišene ideje samoodločbe in demokracije le prazne fraze, bleščeči naslovi brez vsebine.

Hrepenenje po Jugoslaviji.

Kako željno smo zrl od poloma koncem oktobra do sedaj proti vzhodu! Koprneli smo po materi in čakali od nje navodil, tolažbe, pričakovali smo moralne opore — zaman!

Borili smo se brez načrta, brez zveze, padali in umirali.

Naše število prebivalcev.

Koliko inteligence je bilo interesirane, koliko preprostih ljudi zaprtih, in čemu? Edino, ker niso klonili tihnika.

Pod sovražno peto ječ 488.739 Slovanov, od teh, nad 350.000 Slovencev — ostalo bratje Hrvatje! Seveda velja to le za Julijsko Benečijo — podatkov o zasebni Dalmaciji nimam. Tam je okroglo 150 do 200 tisoč bratov otrganih. Toda ta majhen drobec naroda je imel sorazmerno največ šol.

Število šol.

Vsa Slovenija ima sedaj nekaj nad 700 šol — v zasedenem ozemlju je 364 slovenskih šol in 166 hrvatskih šol in to samo od Logatca do stare meje Avstrije v upravni celoti Julijske Benečije.

To se pravi, da izide slovenski narod, ako se Italijan ne umakne, oplenjen naj-

boljšega, najžilavejšega dela — manjkala mu bo glava, bratje Hrvatje izgube sicer tudi precej svojih — toda najtežje bodo žrtve malega slovenskega dela troimenega naroda.

Gospodarska podlaga — edina rešitev.

Učiteljstvo resno razmišlja, kako bi pomagalo ubogemu ljudstvu! Le gospodarsko neodvisen narod, narod, ki ni odvisen od tujega kapitala, se lahko bori in lahko ohrani svoj jezik, svojo kulturo.

V Jugoslaviji ni pravega razumevanja.

Poudarjam, da sem opazil tekem svojega bivanja v Jugoslaviji, da ni tukaj pravega umevanja položaja zasedenega ozemlja.

Izseljevanje in vzroki.

Potrudite se na postajo kakega dne in opazujte vlake, ki prihajajo.

Iz vlakov izstopajo ljudje, ki so tam imeli hišico, posestve, in bili uslužbeni pri železnici ali drugje. Italijani so jim obljubljali vse mogoče ugodnosti, so jih vabili, naj ostanejo tam, samo na Jugoslavijo naj pozabijo in postanejo nekoliko bolj italijansko nadahnjeni. Niso jih premotile njih sladke besede, popustili so dom in odšli!

Iz vlakov izstopajo sinovi posestnikov, uradniki, uslužbenci raznih kategorij in ponujajo svoje moči domovini v nadaljno uporabo, stavi se ji na razpolago.

Saj vendar ljubijo ti siromaki svojo rodno grudo?! Pa še kako! Le opazujte jih nekoliko, kako željno pričakujejo vesti od juga, kako se zbirajo v omizja brez izlike staleža in se pogovarjajo o zamujeni rodni zemljici.

Zakaj ne vztrajajo, čemu beže? To so vprašanja domačinov. Ako bi bilo mogoče vztrajati, bi gotovo vztrajali na svojih tleh. Ker jim ni mogoče in jim je značaj neupogljiv, prihajajo!

Konfinacije.

Ni li dovolj žrtv, če je samo iz tržaško-koprške škofije 41 duhovnikov interniranih oziroma izgnanih! Ni li dovolj, da je samo na Sardiniji v pregnanstvu nad 2000 naših ljudi iz raznih delov zasedenega ozemlja!

Preteč gospodarski pogin.

K temu se pridružuje še strah pred gospodarskim poginom, ki je očividni. Ves trud desetletij je na tleh, vse naše žrtve so bile zaman. Potem pa vzdrži! Kdor ni položil italijanske okupacije, ta ne ve ničesar in ni upravičen s frazami poganjati nikogar nazaj!

S tem ni ničesar rešenega! Tako ne bomo zabranili poitalijančevanja. Poleg pa še silna nemoralnost, ki jo širi italijansko vojaštvo brez vzgoje, brez kulture, s svojim lahkim veseljaškim značajem, ki ne loči resnega od smešnega.

Italijanska nemoralnost.

Temu pogubnemu vplivu degeneriranih potomcev Rima pa je najbolj izpostavljeno ženstvo — saj se dogajajo slučajni popolnega moralnega propada z deklicami, ki mnogokrat niti ljudski šoli niso odrasle. Naš narod, njegova kultura, njegove tradicije — so tako diametralno nasprotni italijanski kulturi in značaju tega verolomneža, da ni govora o kakem zbliznanju. — Boji, ki jih je bojeval naš rod ob Adriji z njimi, so neizbrisni in se ne dajo pozabiti!

Naš rod hoče biti prost!

Naš rod hoče biti prost, naš rod; ki je bil stoletni čvar vzhodne obale Adrije, ne bo podlaga tujčevi peti — to je klic onih, ki trpe, in onih, ki so pobegnili zaradi neznošnih preganjanj. Tega naj se zaveda vsa Jugoslavija — to naj pride vsem nam v meso in kri. Če pa pariška konferenca ne upošteva našega glasu; če se mirovni delegati ne brigajo za tožbe kulturno visoko stoječega dela jugoslovanskega rodu, potem naj premislijo, da se vsako ljudstvo brez diplomatov in njihovih metod črtala nov zemljevid Evrope, sveta, brez ozira na trgovske kapitalistične in druge ozire. Zgodovina ima premnogo zgledov, ki nam to potrjujejo. Toda ura je resna, položaj žalosten — odpomeč njuna!

Srednješolski tečaj v Trstu.

Za sklep v ilustracijo nevdržnih razmer bi podal še sličico, kako je naša mladina hodila v srednješolske tečaje. Knjige pod obleko skrite — vsak iz druge ulice: učiteljstvo, kakor bi hodilo po drugih opravkih s paličico mimo kavarna, da niso karabinerji zavohali prenažno skrivališča, kjer se je mladina izobraževala. Raztreseni so bili ti tečajji po vsem mestu, a zanje so vedeli le prizadeti. Vkljub temu so jim jih

Italijani večkrat izvohali in treba je bilo siliti se.

Ali ni to podobno skrivanju prvih kristjanov po katakombah? In to v XX. stoletju, v osrčju kulturne Evrope pred očmi pariške konference?!

Sklepam kot izgnanec z željo, da skoro zasije svoboda tudi naši teptani zemlji, da rešimo, kar je našega!

Apel na učiteljstvo.

Kot zastopnik učiteljstva Primorske pa prosim:

I. Vse učiteljstvo naše domovine, da zastavi ves svoj vpliv pri merodajnih činiteljih na deželi in v mestih, se da zavzame z vso vneto za begunce. Izročamo Vam, tovariši, svoje nesrečne sodeželane v varstvo, da se ne bodo čutili osamljene in jim ne bo begunstvo zagrnjeno s preziranjem in omalovaževanjem kakor dozdaj.

II. Vsakega pregnanca iz zasedenega ozemlja naj se sprejme in mu da njegovi zmožnosti in uporabnosti primerno mesto. Ne delati razločka med domačini in begunci. Zaveza jugoslov. učiteljstva bodi tu naša čuvarica, ki naj se zavzame za to pri vladi.

Samoočesni umevno je, da se jim štejejo vsa službena leta.

III. Na poverjeništvu za uk in bogočastje, oziroma na višjem šolskem svetu pa bodi stalni referent za zasedeno ozemlje, ki naj bo pravni zastopnik od tam prihajajočega učiteljstva. On bodi varuh, zaščitnik nesrečnih, naj vodi statistiko pregnanega ali pribeglega učiteljstva in zastopaj njih interese!

Proč s provincializmom!

Vsak provincializem izgini, med nami naj ne bo razlike!

Mi smo Slovenci-Jugoslovani in nič drugega, učitelji-vzgojitelji in nikak privelek političnih strank, ki bi želele iskreno dobiti učiteljstvo zopet v svoje strankarske roke in strankarsko izrabljanje!

Bratje in sestre, ne pozabite naših bratov na neodrešenem ozemlju!

Križev pot slovenskega šolstva v Gorici.

Gorica, 28. dec. 1919.

Doba slovenskih taborov je bila za slovenski narod tista svitla zarja, v kateri je po naših slovenskih krajinih mogočno vzplamtela narodna misel ter vzbudila slovensko ljudstvo k zavednemu življenju. V tej dobi je naše ljudstvo prvič spoznalo, da mora, če ne pogniti narodne smrti, neizprosno zahtevati v uradu, v šoli in sploh v vsem javnem življenju istih pravic kakor njegovi narodni nasprotniki. Vzbučila se je na taborih mogočna narodna zavest, ki je do takrat živela le v redkih posameznikih in bila širšim plastem naroda popolnoma neznana.

Med sijajno izpadle tabore, ki so se vršili po slov. deželah okrog, smemo prištevati na Goriškem znameniti šempaski tabor 18. oktobra leta 1868., o katerem je rekel tedanji voditelj goriških Slovencev, dr. Karol Lavrič, da je bil najlepši dan njegovega življenja.

„Dajte nam šol!“ je bila kardinalna zahteva šempaskih taboritov in ta zahteva po narodnih šolah se še vleče kakor rdeča nit nepretrgoma dalje po vsej povestnici goriškega Slovenstva od dobe slavnih taborov pa do današnjih dni. „Narod brez šol je narod brez bodočnosti!“ Tega gesla so se zavedali vsikdar voditelji goriških Slovencev in njihova neizprosna borba zadnjih 50 let je bila v prvi vrsti borba za narodno šolstvo.

Leto 1870, je prineslo goriški deželi šolskih zalog, navzlic temu je bil glavni šolske zaloge. Dasi je bil ta zakon vsa poznejša desetletja razvoj slovenskega ljudskega šolstva na Goriškem v nemalo napotje ravno vsled usvaritve okrajnih šolskih zalogov, navzlic temu je bil glavni temelj, na katerem se je razvijalo slovensko ljudsko šolstvo z večjo ali manjšo gorečnostjo po posameznih okrajih goriške dežele.

Kar je bilo mogoče po deželi, je bilo naravnost nemogoče v Gorici. Tu so naleteli Slovenci vedno na ljut odpor. Ne samo gospodujoča laška klika, kateri so stali verno ob strani razni avstrijski mogotci, tudi poulična druhal je imela v Gorici svojo besedo pri ustanavljanju slovenskih šol. Kako so znali laški derviši nasprotovati upravičenim slovenskim šolskim zahtevam, nam nudi prav značilen vzgled slovitla šola pri Sv. Roku v Gorici, katero so bili vladajoči goriški magistratovci priredili iz velike naklonjenosti do Slovencev v stari in gnili vojašnici! Kar ni bilo tedaj več primerno za vojaštvo, naj bi bilo primerno za slovensko šolsko mladino! A slovenski starši se niso dali zapeljati.

Vztrajali so odločno na stališču, da v tak brlog ne spada njihova mladina. Tako je eksistirala mnogo let pri Sv. Roku v Gorici štirirazredna ljudska mestna šola, ki pa ni štela na leto nikoli nad 30 otrok!

Očitno je bilo, da nimajo goriški Slovenci ničesar pričakovati od svojih nasprotnikov. Siljeni so bili seči po samopomoči. Da se jim mladina narodno ne izneveri, kakor se je to žalibog godilo skozi desetletja, začeli so z ustanavljanjem privatnih šol. Vzrastli so polagoma šolski vrtci, širili so se „Slogini“ zavodi, za njimi je vzrastla krasna stavba „Šolskega Doma“, za tem „Mali dom“ i. t. d. A naposled so se odprla vrata prve slovenske gimnazije! Prenehalo je raznarodovanje našega naroda v Gorici!

Če si prispel v zadnjih letih pred vojno v goriško mesto, tedaj se nisi mogel prečuditi, da so zamogli goriški Slovenci ustvariti v takih razmerah iz lastne moči toliko lepega in se povzpeli v mestu na toliko stopinjo napredka. Postali so takorekoč strah svojim zatiralcem, ki so morali pri zadnjih občinskih volitvah iskati pri Nemcih zaveznikov, da ni padla Gorica kakor zrelo jabolko v slovenske roke! Da ni posegla vmes svetovna vojna, bi Lahom v Gorici za vedno odklenkalo!

Ker se mi zdi najboljšje merilo življenjske volje in moči narodove baš njegovo šolstvo, bodi mi dovoljeno, da navedem slovenske šole, ki so obstojale v Gorici ob izbruhu svetovne vojne ter podkrepim posamezne podatke nižje doli tudi s potrebnimi številkami. V šolskem letu 1914/1915 so obstojali tedaj v Gorici sledeči slovenski ljudskošolski in srednješolski učni zavodi:

1. Slovenska državna gimnazija.
2. Slovensko moško učiteljskiše s pripravnico.
3. Slovensko žensko učiteljskiše z osemrazredno dekliško in štirirazredno deško vadnico.
4. Slovenska mešana štirirazredna mestna ljudska šola pri Sv. Roku.
5. Slovenska mešana enorazredna mestna ljudska šola na Ajševici.
6. Trirazredna mešana Ciril-Methodova ljudska šola na Blančah.
7. Zasebne šole društva „Šolski Dom“ in sicer:
 - a) šestrazredna dekliška ljudska šola v „Šolskem Domu“.
 - b) petrazredna deška ljudska šola v „Šolskem Domu“.
 - c) petrazredna mešana ljudska šola v „Malem Domu“.
 - č) enorazredna deška pripravnica za srednje šole v „Malem Domu“.
 - d) dvorazredna dekliška pripravnica za učiteljskiše v „Malem Domu“.
 - e) dvorazredna obrtna šola v „Šolskem Domu“.
 - f) dvorazredna dekliška obrtna šola v „Novem Domu“.
8. Trije šolski vrtci.

Oglejmo si sedaj natančneje statistiko učencev na posameznih gori navedenih šolah v ravno istem šolskem letu!

1. Na slov. državni gimnaziji je bilo od 1. do 5. razreda 478 dijakov. Do leta 1918/19 se je razvila v popolno osemrazredno gimnazijo, in sicer v Trstu pod imenom zaposlovalnih gimnazijskih tečajev.

2. Na slovenskem moškem učiteljskišu je bilo v vseh štirih tečajih in v pripravnicah 188 gojencev.

3. Slovensko žensko učiteljskiše je štelo v vseh štirih tečajih 152 gojenk.

Na osemrazredni dekliški vadnici, ki je bila združena s slovenskim ženskim učiteljskim, je bilo 184 učenk.

Na štirirazredni moški vadnici je bilo 177 učencev.

4. Slovensko štirirazredno mestno ljudsko šolo pri Sv. Roku je pohajalo 30 otrok.

5. Slovensko enorazredno mestno ljudsko šolo na Ajševici je obiskovalo 56 otrok.

6. Trirazredna Ciril-Methodova šola na Blančah je štela 171 otrok.

7. Zasebne šole društva „Šolski dom“ so štelo 1209 otrok, in sicer:

- a) šestrazredna dekliška šola 382 učenk,
- b) petrazredna deška šola 297 učencev,
- c) petrazredna mešana šola 246 otrok,
- č) enorazredna deška pripravnica 46 učencev,
- d) dvorazredna dekliška pripravnica 107 učenk,
- e) dvorazredna deška obrtna šola 59 učencev,
- f) dvorazredna dekliška obrtna šola 72 učenk.

8. Vsi trije šolski vrtci so šteli zaporedoma 134 otrok.

Če prštejemo gornjim postavkam še 167 slovenskih dijakov na goriški višji nemški realci, tedaj znaša število dosedaj navedene slovenske mladine 2946.

Omenjati treba dalje, da so mnogi otroci slovenskih staršev zahajali v druge, t. j. neslovenske šole, n. pr. v dekliško šolo v ulici Sv. Klare, na nemško gimnazijo i. dr., vsled česar gorenje število slovenske šolske mladine naraste visoko nad število 3000.

Tako je izgledalo naše slovensko šolstvo v Gorici tik pred svetovno vojno; bilo je v resničen ponos vsemu narodu na Goriškem!

In danes? Vsi napor naših prednikov, vsi uspehi naših voditeljev, vse veliko delo celokupnega goriškega naroda izza dobe slovenskih taborov, vse to je danes kup ruševin! In še več:

„Tuj narod tod se širi zdaj, naš raj je tujcu zdaj lastnina!“

Tako izgleda danes naša solnčna Gorica! Goriški slavček-prerok nima v svojem planinskem raju miru in pokoja!

Ko so laški „zmagovalci“ po avstrijskem polomu ob Piavi zasedli naše jugozapadno ozemlje, tedaj so dali nabiti po vaseh okrog slovenske letake sledeče vsebine: „Slovenci! Italija, velika država svobode, Vam da iste državljanske pravice kakor vsem drugim svojim državljanom, Vam da šole v vašem jeziku, več kakor vam jih je dala Avstrija. Vaša vera je spoštovana, saj je katoliška vera, vera cele Italije. Italijansko kraljestvo, veliki italijanski narod, ki je sam uničil gospodstvo Avstrije. Vas bo ščitil z vsemi svojimi močmi. Italija se ni vojskovala in ni zmagovala samo za svobodo svojega naroda, temveč vseh od Avstrije tlačeni narodov. Preteklo je skoro stoletje, odkar se bori Italija za to svobodo. V dokaz Vam je zgodovina. Slovenci, bodite uverjeni, da mogočna in zmogovita Italija skrbi za vse svoje državljane kateresibodi narodnosti v svojih novih mejah.“

Preteklo je po teh obljubah leto dni, Gorica je še vedno kup ruševin. Naš goriški narod je v šolskem oziru tam, kjer je bil pred 50 leti in obnavlja svoj križev pot! Zastopniki društva „Šolski Dom“ in goriški člani društva „Edinost“ so storili vse mogoče korake, da bi zagotovili otvoritev ljudskih in srednjih šol v mestu. Posebna deputacija je bila dvakrat v Trstu in v Gorici, slovenski starši v Gorici so odposlali skupno s „Šolskim domom“ štirikrat prošnjo na pristojno mesto, ravnatelj naših prejšnjih šol so obširno in natančno poročali italijanski vladilci o stanju našega šolstva v mestu, a do danes je ves trud zaman!

Vse moči so Slovenci napeli, da bi pričel pouk za enkrat vsaj za ljudske šole. Popravili so v naglici prostore v „Malem Domu“ v toliko, da je „Goriška straža“ v svoji prvi številki dne 2. oktobra veselo sporočila svojim čitateljem, da se po naročilu civilnega generalnega komisarijata v Trstu vrši v „Malem Domu“ dne 3. oktobra vpisovanje slovenskih šolskih otrok. Zglasilo se je takoj 508 otrok in sicer za prvi razred 160, za drugi 88, tretji 81, četrty 62, peti 79 in šesti 38 otrok, katerih skupno število pa je do konca oktobra naraslo na 700! Pa pravijo, da nas ni v Gorici!! „Upamo za trdno,“ piše „Goriška Straža“ v štev. 5. z dne 30. oktobra, „da bomo kmalu sporočili, da je prišel srečni trenutek otvoritve prepotrebne slovenske ljudske šole.“

A zastoj so še vedno vse lepe obljube, kakor so zaman vse sladke besede laške okupacijske oblasti in tudi besede ministra Tittonija, ki jih je slovesno izpregovoril v laškem parlamentu v Rimu dne 27. septembra lanskega leta: „Italija ponuja manjšinam roko in bo spoštovala njih narodnost in njih pravice. Jugoslovanom zagotavlja spoštovanje njihovega jezika in kulturnih institucij!“

Samo od sebe se nam vzbudi vprašanje: Kdo pa pravzaprav gospodari v nesrečni Gorici, da ne veljajo besede laških oblasti in ministrov prav ničesar!? Zdi se da je tako kakor nekaj: Poulična druhal in par goriških renegatov na magistratu vihti bič nad našim ubogim poukazelnim ljudstvom! Listu „Il Resto del Carlino“ pišejo iz Gorice ti zagrizenci, da slovenski rovarji, izpodbujani po preveliki strpljivosti Italijanov, zahtevajo od oblasti javnih šol v svojem jeziku. Ta zahteva pa ni nikakor upravičena, kajti vsako slovensko šolo bi morali zopet zapreti radi pomanjkanja (?) učencev. Pišejo, da ne gre za nič drugega, nego za atentat na italijanski značaj mesta, ki bi ga znali odbiti meščani sami, ako bi vlada ne hotela storiti energičnega koraka. Da vlada na magistratu navadna poulična druhal je jasen dokaz sledeči najnovejši županov ferman: „Z ozirom na spomenico od 25. novembra 1915., ki so jo predložili razni podpisani v imenu slovenskih staršev in s katero prosijo za ustanovitev ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom v mestu, je sklenil občinski svet mesta Gorice v svoji seji 16. decembra 1919.,

da se bo upiral z vso odločnostjo ustanovitvi bodisi tudi ene same šole s takim jezikom ne glede na to, kakšne stopnje ali vrste naj bi bila, javne ali zasebne, ker bi se s tem na nezasišan način skrunil in žalil narodni čut meščanov in bi se dajala prilika manifestacijam s strani pravega goriškega ljudstva, neomajnega v svojem italijanskem značaju in trdno odločenega, da zavrne vsako grožnjo ali napad nanj.“

Ravnatemu županu je pred nekaj dnevi deputacija slovenskih staršev izročila spomenico, v kateri omenja, da je bilo v šolskem letu 1914/15 v slovenskih šolah do 3000 otrok, a danes so slovenski starši tako daleč, da se jim v mestu noče dati niti ljudske šole, katero bi eventualno sami vzdrževali, čeravno je bilo vpisanih nad 700 otrok! Spomenica navaja dalje, da so slovenski starši predložili oblastem že vse polno prošnje, naj se otvorijo slovenske šole, a dosedaj brez uspeha, dasiravno se je obljubovalo javno potom razglasov, da se bo dovolilo Slovincem celo več šol kot pod bivšo avstrijsko vladjo. Navzlic trušču besed so Slovenci v mestu po preteku dveh mesecev drugega šolskega leta še vedno brez vsake šole, navzlic neprestanem zagotavljanju, da je italijanski narod plemenit, pravičen itd., nimajo slovenski starši od te plemenitosti in pravičnosti prav ničesar. V spomenici se svari voditelje goriške občine pred politikom, ki bi imela za mesto v gospodarskem pogledu lahko usodepolne posledice. Slovenci v mestu odklanjajo v tem pogledu vsako odgovornost.

Vrhu vsega tega so se zastopniki goriških Slovincem obrnili brzojavnim potom do novega guvernerja Mosconija v Trst in do ministrskega predsednika Nitija v Rim, razložili jima svoje zahteve ter ju naprosili, da jim brez ovinkov razloži, kaj nameravata s slovenskim šolstvom v Gorici. Jeli dospel kakšen odgovor in kako se glasi, ni znano.

Taka je tedaj usoda naših bratov v Gorici! Trpka in grenka je! A ker so vajeni boja in trpljenja, zato se zanje ne bojimo! Opravičeno lahko vzkljikejo z Gregorčičem:

„Ti streti me moreš, potreti nikdar, osode sovražne besneči vihar!“

„Narod brez šol je narod brez bodočnosti!“ Goriški Slovenci hočejo in zahtevajo svojo bodočnost — v neizprosni neomahljivosti bodo dosegli tudi svoje šolstvo!

Naša meja ni umetna, ampak sega do tja, kjer se govori danes še jugoslovenski jezik. Ne pozabite, da pride še enkrat dan boja za njo!

Neodrešena domovina.

—r Učiteljsko društvo za goriški okraj je imelo dne 6. novembra v Gorici pri »Treh kronah« svoj redni letni občni zbor s sledečim vzporedom:

1. Razgovor o ureditvi plač.
2. Volitev društvenega vodstva.
3. Razni predlogi.

Po obširnem poročilu tajnikovem o delovanju društva v zadnjem poslovnem letu prešlo se je takoj k prvi točki dnevnega reda.

1. Z zakonom z dne 6. julija 1919 št. 1239 so se uredile v kraljevini na novo učiteljske plače. Po tem zakonu se prične plačevati tudi učiteljsko v zaslednem ozemlju in sicer s 1. januarjem 1920 dalje z veljavnostjo od 1. maja 1919. Do 1. januarja se je zavezala italijanska vlada dati na račun nove plače mesečno po 100 lir predujma. Poleg tega pa dobiva vse učiteljske 80 odstotkov bivše avstrijske draginjske doklade. Ker je občni zbor mnenja, da se bo še več časa odlašalo s končno ureditvijo, zato se sklene, da se naprosi politični komisarijat, da zadevo nove regulacije čimpreje uredi.

V živahni debati, ki se je pri tem razvila, se je pritegnil v razgovor tudi italijanski učiteljski pokojninski zakon. Ta je za učiteljsko v zaslednem ozemlju nesprejemljiv. Da doseže učitelj po tem prepotopnem zakonu pravico do penzije, mora služiti najmanj 25 let. Učitelj, ki hoče imeti polno penzijo, mora služiti polnih 45 let ali pa dokazati doseženih 65 let svoje starosti. Goriško učiteljsko je tozadevno mnenja, da velja v okupacijskem ozemlju še vedno stari t. j. avstrijski zakon. Izrekla se je želja, da se vložijo na deželni odbor (komisarijat za avtonomne zadeve) prošnja, da razjasni odbor učiteljskemu, kako on tolmači to zadevo. Kar se tiče vprašanja penzijskega zakona vsega učiteljskva v zaslednem ozemlju, je sklenil občni zbor odstopiti zadevo snujoči se Zvezi slovenskih in hrvatskih učiteljskih društev, da ona doseže končno rešitev.

2. Prešlo se je k drugi točki t. j. k volitvi društvenega vodstva. Izvoljeni so bili

sledeči tovariši: Ignacij Križman predsednik, Ivan Zorn podpredsednik, Jakob Rojic tajnik, Franc Mermolja blagajnik, Alojzij Verč, Anton Arigler in tovarišica Otilija Strelcova pa odborniki.

3. Razni predlogi.

Pavšal, ki ga dobiva učiteljsko za kurjavo (drva stanejo 100 kg 9 lir, 100 kg premoaga 40—50 lir) in sraženje šolskih prostorov, je za sedanje čase preizkušeno omerjen, vsled česar se sklene vložiti prošnjo za povešček. Merodajni faktorji so obljubili, da se zadosti opravičeni zahtevi.

Gmotni položaj učiteljic ženskih ročnih del je skrajno žalosten. Njihova mesečna plača znaša povprečno 40 lir. Učiteljsko društvo je vložilo prošnjo na pristojno mesto za ureditev plač tudi tem stanovskim tovarišicam.

Ker ne delujejo okrajni šolski sveti, je odbor posetil novega okrajnega šolskega nadzornika Bonesa ter mu izrazil željo, da bi se v vseh zadevah, ki se tičejo šole, vprašalo učiteljsko za svet. Nadzornik Bones je to odboru obljubil.

Po uvedbi italijansčine v ljudske šole v zaslednem ozemlju bi se moralo odstopiti v vsakem razredu po 4 ure šol. urnika temu predmetu. Učiteljsko ne mara, da so drugi predmeti vsled tega prikrajšani in je zato sklenilo, naj se one 4 ure doda šolskemu urniku, da ne trpe druge slovenske ure. Na ta način bo seveda za mladino 4 ure učne obveznosti več na teden. To slednjo žrtve pa bodo starši kakor otroci z veseljem doprinašali.

Obširneje se je razpravljalo o novih šolskih berilih, katere je sestavil ravnatelj idrijske realke dr. Michelli. Učiteljsko je bilo v navzočnosti zastopnika politične oblasti enotnega mnenja, da so nove knjige naravnost škandal za šolo in vse tiste, ki so knjige izdali. Sestavljalec dr. Michelli je pokazal s temi berili temeljito neznanje našega jezika. Taki ljudje naj puste nase stvari pri miru. Učiteljsko društvo protestira proti takim pedagoškim poizkusom. Snujoči se Zvezi v Trstu se toplo priporoča, da vzame uredbo in izdajo slovenskih šolskih knjig v svoje roke.

Povdarjalo se je nadalje važnost knjižniških nadaljevalnih šol, za katerih ustanovitev se učiteljsko povsod zavzema z vsemi svojimi močmi! Grajalno se je za hrbtno postopanje nekaterih učiteljev, ki hočejo z intrigami in nepoštenim natočevanjem škodovati drugim tovarišem. Posebno se je ožigotalo slučaj, da je hotel neki tovariš-nadučitelj odriniti zaslužno starejšo definitivno učiteljico iz kraja, v katerem služi ta slednja že deseto leto. Graje vredno je, da se nekateri tovariši ogibajo društvu in nosijo glavo strašno visoko baje zato, ker so bili pred dobrim letom c. in kr. praporščaki.

Učiteljsko v okupiranem ozemlju vrši strogo svojo stanovsko dolžnost. Kakor kulturni faktor ne izpusti izpred oči nobene stvari, ki bi imela koristiti narodu. Dobro ve, da se bo le v dovoljno izobrazbo mogoče vzdržati in si pridobiti v novih razmerah dostojno življenje in potrebo spoštovanje.

Z lepo zahvalo za mnogobrojno udeležbo je zaključil predsednik Križman lepo uspel občni zbor.

—r Ustanovitev Zveze slovenskih in hrvatskih učiteljskih društev v zaslednem ozemlju. Dne 20. decembra so zborovali v Trstu zastopniki vseh slovenskih in hrvatskih učiteljskih društev v svrhu ustanovitve Zveze učiteljskih društev v zaslednem ozemlju. Predsedoval je šolski nadzornik Turk iz Logatca, poročal pa tovariš Grmek iz Sv. Ivana pri Trstu. Debate so se udeležili tovariši Hreščak, Pahor, Križman, Možina, Medvedič, Venturini in drugi. Po sprejetju pravil se je naložilo odseku: Grmek, Venturini, Danev, Pahor in Ribičič naj ukrenejo vse potrebno, da se Zveza čimpreje udeleži. Najkasneje v januarju se vrši prvo delegacijsko zborovanje.

Novi Zvezi želimo najlepših uspehov v prosep učiteljstva in šolstva! Živi, cveti, rasti med narodom za narod!

—r Sloveščina na pripravnicah za učiteljskiše v Tolminu. Na tolminski pripravnici se uče gojenci novo sloveščino in je več tako, kot smo je bili vajeni doslej. To nam spričuje naslednji stavek, ki ga je predstavil učitelj gojencem iz italijansčine: »Dettato: Oggi noi cominciamo un nuovo anno scolastico. Noi tutti abbiamo una grande voglia di imparare, per cio siamo venuti a scuola. Naloga: Danes mi i bomo začeli novo šolsko leto. Mi vsi imamo eno veliko voljo za se učiti, zato smo prišli v šolo.« — Z vso upravičenostjo povprašuje »Goriška Straža«: »Koliko časa bodo trajale te razmere in zakaj se na slovenske šole ne imenuje slovenskih učnih moči? Kaj porečejo starši teh otrok? So jih li mari poslali v šolo, da se tam nauče zaničevati materni jezik?«

—r Slovensko planinsko društvo. Na občnem zboru slovenskega planinskega društva, ki se je vršil v soboto dne 27. de-